

УДК 340.12+342.7

БРОВКО Н.І.

м. Біла Церква

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі прав людини, як цінності громадянського суспільства. Встановлено, що Основний Закон визнає людську особистість найвищою цінністю, а відображені і закріплені у ньому права і свободи людини є закономірними результатами суспільно-історичного розвитку. У правовому громадянському суспільстві права людини повинні не лише декларуватись, але й здійснюватись в максимальних межах. Забезпечення високих міжнародних стандартів у дотриманні прав і свобод людини є найважливішим обов'язком держави.*

***Ключові слова:** права людини, цінності, громадянське суспільство, дотримання, здійснення прав людини.*

***Аннотация.** Статья посвящена проблеме прав человека, как ценности гражданского общества. Установлено, что Основной Закон признает человеческую личность наивысшей ценностью, а отображенные и закрепленные в нем права и свободы человека являются закономерными результатами общественно-исторического развития. В правовом гражданском обществе права человека должны не только декларироваться, но и осуществляться в максимальных пределах. Обеспечение высоких международных стандартов в соблюдении прав и свобод человека является важнейшей обязанностью государства.*

***Ключевые слова:** права человека, ценности, гражданское общество, соблюдения, осуществления прав человека.*

***Abstract.** The article is devoted the problem of human rights, as values of civil society. It is set that Basic Law acknowledges human personality the greatest value, and represented and fastened in him rights and freedoms of man are the appropriate results of suspil'no-istorichnogo development. The human right must be not only declared, but also carried out in maximal limits. Providing of high international standards in the observance of rights and freedoms of man is the major duty of the state.*

***Key words:** human rights, value rights, civil society, of observance, realization of human rights.*

Постановка проблеми: Проблема прав людини є проблемою політико-правовою та юридичною. У різні епохи вона набувала релігійного, філософського, етичного, політичного змісту, ставала ключовим питанням філософсько-правових дискурсів. Теоретичні підходи до проблеми прав людини на всіх етапах розвитку політичної та правової думки знайшли вираз у творах мислителів, програмних політичних документах, конституціях та конституційних проектах.

Сучасний етап розвитку українського суспільства і держави може бути охарактеризований як трансформаційний, для якого характерним є прагнення створення громадянського суспільства та забезпечення максимальної реалізації прав і свобод людини й громадянина. У зв'язку з цим загострюється актуальність дослідження прав людини як фундаментальної цінності громадянського суспільства. При цьому постає потреба у виділенні окремих аксіологічних властивостей прав людини, які відбивали б пов'язаність останніх із духовними складовими суспільства, включення у систему цінностей, як на загальносоціальному, так і на індивідуальному рівні. Це зумовлює необхідність розширення наукових уявлень про права людини, заснованих на співвідношенні загальносоціальних та юридичних аспектів.

Проблема прав людини, хоч і набула широкого життєвого в суспільно-політичному, науковому світі до останнього часу, в основному все ж розглядається через призму інших проблем, таких, як національно-визвольна боротьба та проблеми державотворення, розвиток місцевого самоврядування. Правам людини приділяється значна увага, адже розробкою даних досліджень займали такі вчені як В.Г. Буткевич, В.Н. Денисова, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Ю.І. Римаренко, А.С. Пазенок та інші, проте дослідження в яких би права людини осмислювались системно, із залученням філософсько-правового інструментарію недостатньо.

Метою даної статті є прагнення оцінити природу й сутність прав людини та характер взаємовідносин індивіда і держави, а також утвердити думку, що права людини є цінністю та надбанням громадянського суспільства.

Методологічна база: Головною методологічною парадигмою філософсько-правових досліджень прав людини є антропо-етнологічна парадигма. Її основу складає ідея про людину, яка виступає як індивід, та про людину як про члена соціальної групи. Індивід як одичне представляє людину в своїй тілесно-духовній,

психофізіологічній єдності та цілісності, але як член людського співтовариства він виступає в якості елемента етносу, який втягнутий у виробничу, політичну, правову, релігійну діяльність і характеризується набором специфічних соціальних ознак. Таким чином, сутність прав людини як феномену розкривається значно глибше, ніж "наділення" правами якогось суб'єкта, як прийнято вважати у правовому позитивізмі: ці права, з одного боку, належать йому за природою (відповідно до поглядів прихильників природно-правових теорій), а з іншого – виступають результатом взаємних обмежень, наслідком існування соціуму як такого (як стверджують прихильники соціологічної школи права).

Основний текст: Майбутнє будь-якого суспільства та держави залежить безпосередньо від того, які культурні – моральні, релігійні, правові – цінності людей домінують, які ідеали поширені в ньому, які моральні уявлення є пріоритетними. Мораль виходить із системи норм та правил поведінки, ідей, звичаїв, традицій, уявлень про добро та зло, справедливість та несправедливість, честь та гідність, пануючих у певному суспільстві. Моральні принципи суспільства становлять ту основу, на якій ґрунтуються цінності окремих індивідів, колективів і всіх людей. Суспільство, яке утверджує пріоритет людської особистості, як найважливішої соціальної цінності, має право вимагати від держави та її органів визнання, дотримання і захисту прав та свобод людини і громадянина. Виконання державою покладених на неї обов'язків перед суспільством і людиною передбачає турботу про створення ефективно діючих механізмів відновлення прав та свобод особистості та її правового захисту від будь-яких порушень і неправомірних обмежень, у тому числі таких, що виходять від самої держави, її органів та посадових осіб [5, С. 18].

Особливе місце у класифікації прав та свобод людини посідають основні (фундаментальні) права та свободи. Основні права – це конституційні права. Вони не купуються, не заробляються і не отримуються у спадок – їх називають невід'ємними, тому що вони притаманні кожній людині незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового становища або будь-яких інших природних обставин. Основні права людини включають: право на життя, на повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність, свободу думки та віросповідання, свободу пересування тощо. Вони невіддільні від соціальної діяльності людей, від їх суспільних відносин, способів буття індивідів. Такі права людини органічно вплетені в суспільні відносини та є нормативною формою взаємодії людей, впорядкування їх зв'язків, координації вчинків і діяльності, запобігання протиріч, конфліктів. По своїй суті вони нормативно формулюють ті умови і способи життєдіяльності людей, які об'єктивно необхідні для забезпечення нормального функціонування індивіда, суспільства, дер-

жави. Таким чином, ці права є необхідними умовами влаштування життя людини в цивілізованому суспільстві та повинні бути не лише визнані, але і захищені державою.

У нашій державі, у зв'язку з проведенням цілого комплексу глибоких соціально-економічних, політичних, ідеологічних і культурних перетворень, проблема захисту прав і свобод людини набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає як у наявності труднощів у реалізації деяких закріплених в Конституції прав і свобод, так і в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень. Існує чимало перешкод на шляху захисту прав людини і громадянина. Ще не відпрацьовано механізм реалізації прав і свобод в системі державних і правоохоронних органів. Не можна залишити поза увагою і той факт, що в Україні дуже обмежене коло засобів захисту прав людини.

Захист прав і свобод людини ґрунтується на природі права та правової держави, її Конституції. Забезпечення прав і свобод людини державою, безумовно, є одним із головних напрямків її діяльності, однією з найважливіших її функцій. Зміст даної функції слід розкривати як у площині аналізу забезпечення прав, свобод і обов'язків громадян, правопорядку, так і в площині захисту цих прав від порушень.

В сучасному світі, коли проблема захисту прав людини вийшла за межі кожної окремої країни, виникла необхідність в створенні універсальних міжнародно-правових стандартів, що також є основними правами людини. Ці основні права відображені в ряді важливих міжнародно-правових актів, які встановили загальнолюдські стандарти прав та інтересів особистості, визначили ту межу, нижче якої держава не може опускатися. Це значить, що права і свободи людини перестали бути об'єктом тільки внутрішньої компетенції держави, а стали справою всього міжнародного співтовариства. Сьогодні об'єм прав і свобод особи визначається не тільки конкретними особливостями того чи іншого суспільства, але і розвитком людської цивілізації в цілому. Отже, основні фундаментальні права зафіксовані в Конституції держави і найважливіших міжнародно-правових актах є правовою базою для похідних, але не менш важливих її прав.

Як передбачено ч. 2 ст. 3 Конституції України, ... права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави" [1, С. 3].

На думку С.С. Алексєєва, "невід'ємні права людини тому і стосуються "держави як такої" і тому й оберегають особистість від свавілля влади, що вони за своїм джерелом та найважливішою стороною своєї суті звернені до людини як духовної особистості і в цьому розумінні зачіпають не політику (і навіть не тільки "політичні права"...), а, передусім, духовні, моральні засади людей" [2].

Визнання Конституцією України людської особистості найвищою цінністю, а так само ідеї правової держави, принципу розподілу влади, відображені і закріплені права і свободи людини є закономірними результатами суспільно-історичного розвитку. Концептуальне ядро сучасної правової парадигми повинно складати визначення пріоритетного місця і ролі прав та свобод людини і громадянина в цивільно-правових і державно-владних відносинах, а також у системі юридичних категорій. Відповідно важливе розуміння держави як політичної функції громадянського суспільства, яка має здійснювати реальний контроль за державним життям, а закону – як певної функції права і держави [4, С. 9].

Міжнародні стандарти прав і свобод людини отримали закріплення в нормативних документах відносно нещодавно – зокрема, основним із них є Загальна декларація прав людини. Ця Декларація разом із Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, двома факультативними протоколами та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права становлять Міжнародний білль про права людини. Ціла низка міжнародних конвенцій та протоколів до них, ратифіковані Україною, встановлюють міжнародні стандарти в галузі прав людини.

Одним із шляхів досягнення міжнародних стандартів прав людини є, на думку Н.І. Карпачової, розробка Національної програми щодо адаптації законодавства України до міжнародних стандартів у галузі прав людини, де необхідно визначити перелік універсальних та регіональних конвенцій з прав людини, які потрібно ратифікувати в першочерговому порядку [3, С. 20].

Поступове утвердження на міжнародному рівні ідеї про людину як найвищу соціальну цінність, процес розвитку міжнародних стандартів з прав людини, підвищення ролі та значущості міжнародних механзмів у їх забезпеченні дають можливість зробити висновок про формування в сучасний період ще одного права людини – права на міжнародний захист.

Розвиток ідей та доктрин правової держави невіддільний від становлення уявлень про права людини. Утвердження громадянина як носія певних прав стало значним кроком на шляху пізнання свободи та

духовної культури людства. Людина з її потребами й інтересами, правами й свободами є центральним суб'єктом суспільства. При вирішенні будь-яких соціальних проблем, справ, питань саме людині, її існуванню й розвитку надається абсолютний, беззаперечний пріоритет. Права людини визнаються тим абсолютним, універсальним кордоном, переступати через який не може ніхто. Тому повага і пошана до людини має бути вищим принципом громадянського суспільства.

Висновки: Правове громадянське суспільство – це суспільство, у якому права людини не тільки декларуються, офіційно визнаються, але й здійснюються в максимальних межах. Правові норми у такому суспільстві набувають значення цінностей. Особливо велике значення деяких соціальних цінностей, які пронизують суспільну правосвідомість і стають основними принципами права. Ними є свобода, рівність, справедливість, демократія, порядок, безпека. Разом з ними існують і специфічні правові цінності, такі як ідея права, ідея стабільної законності, тощо.

Права людини набувають статусу важливих цінностей. Кожне з них виражає певну сторону, прояв, образ існування людини. Таким чином, критерієм цінності права є особа, що саморозвивається. Інакше кажучи, право має цінність, якщо воно сприяє народженню нових можливостей для розвитку людини і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське видавництво, 2007. – 64 с.
2. Алексеев С.С. Право: – азбука – теорія – філософія. Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев – М.: "Мысль". 2003. – 625 с.
3. Карпачова Н. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні / Н. Карпачова // Право України. – 2009. – № 4. – 129с.
4. Селіванов В. Методологічні проблеми запровадження конституційних принципів "верховенства права" і "верховенства закону" / В. Селіванов // Право України. – 1997. – №6. – 137 с.
5. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави / В. Тацій // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 4. – 158 с.